

Ira Vihreälehto,
historioitsija, kirjaillija, Suomen Kulttuuriperintökasvatuksen seuran
erityisasiantuntija, Tampereen yliopiston opettaja, FM

1. Minä. Olen koulutukseltani historioitsija ja olen kirjoittanut historian oppikirjoja ja 2 tietokirjaa, jotka käsittelevät neuvostosotavankeja ja isoisäni etsintää. Tällä hetkellä työskentelen erityisasiantuntijana Suomen Kulttuuriperintökasvatuksen seurassa.

2. Isä

- Isä sai kuulla äitinsä Lempin kuolinvuoteella vuonna 1968, että tällä olisi jotakin tunnustettavaa, mutta tämä ei saanut sanottua mitä ja kuoli seuraavana yönä
- Perunkirjoituksessa ilmeni, että isäni 5 nuorempaa sisarusta ovat äidin aviomiehen Einon lapsia, mutta hän ei ole
- Kun hän kysyi, kuka hänen isänsä oli, sanottiin, että “venäläinen sotavanki”
- Isäni on nyt 75-vuotias ja olemme yrittäneet 5 vuotta aktiivisesti selvittää tämän isän henkilöllisyyttä

Kirja *Tuntematon sotavanki Venäläistä isoisääni etsimässä* julkaistiin 2016. Se sai Suomessa paljon julkisuutta. Minuun on ottanut yhteyttä yli sata henkilöä, jotka ovat pyytäneet apua löytääkseen sukulaisia Venäjältä tai Suomesta. Saan yhteydenottoja myös Venäjältä ja Ruotsista, joissa pyydetään neuvoja sukulaisen etsimiseen Suomesta. Julkaisin toisen kirjani *Kunnes rauha heidät erotti* vuonna 2018, jossa kerron tarinoita näistä muista etsinnöistä ja erilaisista muistoista, joita suomalaisilla on neuvostosotavangeista. Kuvassa Lempi ja Eino, sekä isäni ja tämän sisko Leena.

3. Mummoni Lempi

- Työskenteli keittäjänä 1935-1944 Otavan koulutilalla
- Keväällä 1943 koulutilalle lähetettiin Naarajärven vankileiriltä 15 sotavankia, jotka kaikki olivat kotoisin rajaseudulta (inkeriläisiä, karjalaisia)
- Isäni sai alkunsa syksyllä 1943 (syntyi 24.6.1944), Lempi oli tuolloin 28-vuotias
- Avioton lapsi oli häpeä ja hän on joutunut jättämään työpaikkansa
- Suomessa oli laki, jonka mukaan kunnan lastenvalvojan piti selvittää isyys – tämän papereiden mukaan Lempi piileskeli sodan loppuun asti
- Lempi avioitui 1946, kerrotaan, että hän olisi viimeiseen saakka odottanut isänisää palaavaksi

Otavan koulutila oli arvostettu oppilaitos, jossa koulutettiin maanviljelysalan väkeä. Sota-aikana miehet olivat rintamalla, joten pellot, puutarhat, metsät, lehmät, hevoset, kanat, possut jne jäivät naisten hoidettavaksi. Nämä saivat avuksi neuvostosotavankeja, se oli tyypillistä.

4. Neuvostosotavangit

- Jatkosodan aikana Suomi sai yli 67 000 sotavankia
- Näistä heimosotavangit eroteltiin muista vangeista (inkeriläiset, karjalaiset, vepsäläiset)
- Heimosotavankeja kohdeltiin paremmin ja heille tarjottiin mahdollisuutta liittyä Suomen puolelle sotimaan, vastineeksi tarjottiin suomen kansalaisuutta
- Lupaus petettiin ja sodan loputtua heimopataljoonaan liittyneet palautettiin
- Vuosittain noin 10 000 sotavankia sijoitettiin kotirintaman maatiloille

- Useimmilla suomalaisilla on muistoja neuvostosotavangeista, jotka sopeutuivat maataloille hyvin, heitä muistetaan hyvinä työmiehinä, musikaalisina, tunteellisina ja lapsirakkaina

Kuva on Espoosta Kirstin maatilalta. Siinä ukrainalainen Nikolai ja valkovenäläinen Vasili ovat rennon huolettomasti suomalaisväen keskellä. Naiset ovat työteliään näköisiä ja pojat selvästi kiintyneitä nuoriin miehiin. Kuva on oikeastaan aika hämmästyttävä: tässä on ”vihollisia” naisten ja lasten kanssa.

Näytän tätä kuvaa usein opiskelijoille ja kysyn keitä tässä on, millainen tilanne ja tunnelma ja miten he ajottaisivat kuvan? Useimmat hämmästyvät ja ihmettelevät, mistä on kysymys: miksi naiset ovat työkalujen kanssa ja miehet lasten kanssa? Miehiä ja naisten ei ajatella olevan naimisissa, mutta ajatellaan, että he ovat hyvissä väleissä.

5. Etsimäni sotavangit

- **Feodor Prokofjev**, isä Pavel, äiti Anna Naumova
Syntynyt Luvajärvellä Vienan Karjalassa 1921, suku käyttänyt myös sukunimeä Valdajev, sisar Vera Valdajev asui Jurgassa 1950-luvulla
- **Andrei Pantelejevitch Savolainen**, äiti Maria
Syntynyt 1921 Salusissa Krasnogvarden alueella Inkerissä, äiti oli Suomessa sota-aikana siirtolaisena, Andrei julistettu kadonneeksi, vaikka palautettiin Neuvostoliittoon 1944
- **Simo Järnä**, äiti Katriina Peunonen, isä Juho
Syntynyt Suur-Russavassa Venjoella, Inkerissä 29.7.1920, sisar Maria ja Anna, parivuotias Helmi olivat myös Suomessa sota-aikana. Veljet Antti ja Juho puna-armeijassa.

Kuvassa rakennus, jossa sotavankeja Otavassa majoitettiin.

6.

- **Stepan Ivanovits Aleksandrov**, joka oli naimissa Tatjana Fomitshnan kanssa, syntynyt 1909 Kingisepin alueella
- **Nikolai Nikiforovitsh Meljushkin**, syntynyt 6.12.1904 Kontupohjan Viiksijärvellä, äiti Marfa Nesterova, vaimo Aleksandra
- **Ivan Vasiljevits Anashkin**, syntynyt 22.7.1924 Naamoila, liittyi heimopataljoonaan ja karkasi/katosi 18.6.1944, kummitäti Tatjana Komorov asui Petroskoissa sota-aikana (synt. 6.1.1890)

Kuvassa vangittuja neuvostosotavankeja.

7. Esimerkki sotavankikortista

Kaikki sotavankikortit ovat Helsingissä Kansallisarkistossa, niissä saattaa olla kiinnostavia tietoja henkilöstä, mutta usein tiedot suppeita

Lisäksi on kuulustelukortteja, niitä on säilynyt vain vähän

Hakukorttiin on merkitty kaikki sotavangin leirit, sekä palautumispäivä Neuvostoliittoon. Kansallisarkistosta löytyy myös ne vihkot, joissa on tietoja kaikista junamatkoista, joissa palautettuja vietiin.

Heimosotavangeista löytyy kantakortti, siinä on enemmän tietoja, voi löytyä tietoja myös avioliitosta suomalaisnaisen kanssa.

Nikolai Meljoskin

Kontupohjan piiristä

Isä kuollut, äidin nimi lähimaiselle tiedotettiin, jos vanki kuoli, Suomi ilmoitti sota-aikana vain suomalaisten ja saksalaisten valloittamilta alueilta kyseleville ihmisille näiden

omaisten kohtalosta, koska Neuvostoliitto ei tiedottanut suomalaisille näiden sotilaiden kohtalosta. Helsingin Kansallisarkistossa on monia laatikollisia kirjeitä ja kyselyjä joita on lähetetty esimerkiksi täältä Petroskoista ”mitä tapahtui miehelleni, veljelleni, isälleni, sulhaselleni, kertokaa, auttakaa...?”

Nikolai oli arvioitu tässä karjalaiseksi, joskus nämä ovat väärin, suomenkielen taitoiset vangit oivalsivat että heille on hyötyä identifioida itsensä karjalaiseksi/inkeriläiseksi (ja näin olikin) suomalaiset olivat myös innokkaita listaamaan ”heimoveljiksi”. Saksalaisten vangitsemia inkeriläisiä esimerkiksi siirrettiin Virostä Suomeen ja suomalaiset antoivat tilalle saksalaisten haluamia vankeja, esim saksankielentaitoisia. Kyllä, myös joitakin juutalaisia.

Jos olit ”heimosotavanki” sinulle tarjottiin mahdollisuutta liittyä Heimopataljoonaan ja taistella Suomen puolella, esimerkiksi etsimäni Ivan Anashkin teki niin. (Mutta katosi rintamalta heti sinne päästyään). Todennäköisemmin jäit henkiin jos olit heimosotavanki, sait enemmän ruokaa ja paremmat vaatteet, pääsit suomalaiselle maatilalle töihin jne. Myös sinuun kohdistettiin paljon enemmän propagandaa.

Vangitsemispaikka Rukajärvi 12.8. 1942

8. Kartalla Otava, jossa mummoni oli ja etsimieni sotavankien kotipaikkakuntia ja vangisemispaikkoja.
9. Lempin valokuva-albumissa on yksi kuva sotavangeista.
Sen taakse on kirjoitettu ”Muistoksi ’43”
Ehkä vasemmalla oleva mies on isoisäni? Oikeanpuoleinen mies on tunnistettu Ivan Varshutiniksi, joka asui tässä Petroskoin lähellä sota-ajan jälkeen. Hän ei koskaan kertonut perheelle sota-ajoista tai vankeudesta, eikä perhe tiennyt, että hän osasi suomea. Olen näyttänyt perheelle Ivanin suomeksi kirjoittaman kirjeen.
10.
  - Suhteita neuvostosotavankeihin oli kaikenlaisilla naisilla
  - Suomalaisien naisten ja sotavankien suhteet olivat kiellettyjä
  - Sotavangin kanssa saatu lapsi saattoi johtaa vankilatuomioon
  - Sotavankien lapset annettiin usein pois, varsinkin tytöt
  - Suomalaisissa suvuissa on vaiettu sota-ajan suhteista näihin päiviin asti
  - Sotavankien lapsia satoja on satoja
  - Miksi nainen valitsi vihollisen?

On arvioitu että miehet olivat ”naistenmiehiä”, hurmaavia. Myös suomalaisnaisten suhteet saksalaisiin olivat kiellettyjä. Tuomiot suhteista olivat yleensä 6kk ja jos ei syntynyt lasta 4kk. Suhdetta on pidetty häpeänä ja lapsia yritettiin suojella niin ettei kerrottu totuutta isästä. Meillä on Facebookissa oma sivu sotavankien lapsille ja olemme järjestäneet tapaamisia ja autamme toisiamme etsinnöissä.

Nainen valitsi vihollisen: rakkautta, kapinaa, sääliä, jännityksen kaipuuta, miehistä oli pula...?

11. DNA-testin kertomaa

- Isällä harvinainen ns. isälinja, löydetty toistaiseksi yhdellä suvulla, Kananen/Konov ovat ortodokseja Karjalasta
- Aiemmin suku on asunut Balkanilla ja sieltä siirtynyt Puolan ja Slovakian paikkeille, kenties yli 500 vuotta sitten
- Ei läheisiä osumia Suomessa tai Venäjällä
- Todella paljon osumia, joilla karjalainen tausta

- Testi tehty Family Tree DNA, Ancestry, 23andMe, My Heritage
- Jos haluat löytää suomalaisia sukulaisia: suosittelen Family Tree DNA:n Family Finder-testiä

Kuvassa isäni ja minä. Isä ei ole tyypillisen suomalaisen näköinen. Kun olin lapsi ihmiset aina luulivat että isä on ulkomaalainen. Hän taitaa näyttää balkanilaiselta, näin monet ystäväni ovat sanoneet. Isälinja on sieltä kotoisin.

12. Kuvassa isä ja dna-serkkuosumat. Minulle voi laittaa postia ja etsintää voi seurata esim Instagramissa.